

IGOR MAROJEVIĆ

ŠNIT

Roman-tabloid

■ Laguna ■

Copyright © 2007 Igor Marojević

Copyright © 2007 ovog izdanja LAGUNA

NAPOMENE AUTORA

Autor zahvaljuje žiriju i osoblju fondacije „Valparaiso“ što su mu krajem 2004. godine omogućili dolične uslove u andaluzijskom gradu Mohakar za početak rada na ovom romanu.

Autor ne zastupa nijedan ideološki stav iznesen u ovoj knjizi.

Likove koji se prezimenom, inicijalom i/ili zvanjem podudaraju s nekom osobom iz realne istorije pogrešno je dovoditi u neposrednu međusobnu vezu.

šnit, -a m, mn. šnitovi, gen. mn. šnitōvā (**nem. Schnitt**)

1. kriška, odrezak; komad; parče, deo (...)

2. kroj (haljine, odela), model (...)*

---

* I. Klajn, M. Šipka: *Veliki rečnik stranih reči i izraza*, „Prometej“, Novi Sad 2006, str.1480

SADRŽAJ

Napomene autora	5
NAPOMENA PRIREĐIVAČA	11
I: U GRADSKOJ ŽIŽI	13
<i>Pregovori o Zemunu .....</i>	<i>15</i>
<i>Podrivanje grada .....</i>	<i>19</i>
<i>„Unzihbar“ na svečanom ručku .....</i>	<i>21</i>
<i>Pomiritelj H. Bos .....</i>	<i>27</i>
<i>Plakatirano višeglasje .....</i>	<i>29</i>
<i>Prosvećena cenzura .....</i>	<i>31</i>
<i>Ljubav u Štutgartu: ljubav u Zemunu .....</i>	<i>35</i>
<i>Propast pregovora .....</i>	<i>39</i>
<i>Tajni list .....</i>	<i>41</i>
<i>Kazna pravedna, prestroga .....</i>	<i>48</i>
<i>Svećani doček .....</i>	<i>52</i>
<i>Disciplinski postupci .....</i>	<i>55</i>
II: LJUDI. LJUDI	59
<i>Vranići .....</i>	<i>61</i>
<i>Novak Maričić .....</i>	<i>65</i>
<i>Novak Maričić II .....</i>	<i>70</i>
<i>H. Bos .....</i>	<i>74</i>

<i>Karen Frost</i>	78
<i>F. Nojhauzen</i>	83
<i>Unzihthar</i>	86
III: DIE VERPFLICHTETEN MONOLOGEN	91
<i>Znam ja više no što mi treba: u dosta toga se ne udubljujem.</i>	93
<i>O Novakovom trenutnom kretanju</i>	96
<i>To sam rekla u Gestapu</i>	98
<i>Hoćete li ga videti? Ili ga nećete videti?</i>	99
<i>Prvo sam video... Novaka?</i>	101
<i>Osim njegovog brata</i>	103
<i>Video sam ga jednom: kajem se što sam ga video</i>	105
<i>Kunem se da sam ih video.</i>	107
<i>Još na početku akcije</i>	108
IV: IZVEŠTAJ. RAZGOVOR	113
<i>Reportaža o čojstvu</i>	115
<i>U najčitanijoj rubrici</i>	119
V: LJUBAVNE NOVELE	123
<i>Ljubav jedne Nemice</i>	125
<i>Zagreb–Zemun–Batajnica</i>	148
<i>U traganju za iščezlim V</i>	173
VI: VESTI	209
VII: POSLEDNJA VEST	217
SKRAĆENICE	221
<i>O autoru</i>	223

NAPOMENA PRIREĐIVAČA

Ova knjiga sačinjena je od tekstova iz sledećih glasila: „Der Objektive Beobachter“ (Semlin),* „Die Verpflichteten Monologen“ (podlistak lista „Der Objektive Beobachter“), „Graničar“ (Zemun), „Jugoslovenski glasnik“ (Kairo), „Ljubavne novele“ (podlistak lista „Pravi graničar“, Zemun), „Narodni list“ (Zagreb), „Obnova“ (Beograd), „Odboraš“ (Zemun/Ba), „Pravi graničar“, „Spremnost“ (Zagreb), „Svarad“ (Zemun/Ba) i „Vo – Mi“** (Semlin). Zadatak priređivača sastojao se u određivanju redosleda priloga, prevodjenju na srpski onih izvorno štampanih na nemačkom i hrvatskom, kao i u manje-više diskretnoj redakaturi.

Većina uvrštenih priloga sačuvana je u nepotpunom obliku; umesto reči koje su nedostajale u izvornom tekstu uvek su stavljane zagrađene tri tačke. U ovoj, završnoj formi nije zasebno označeno ni gde su tekstovi izvorno objavljeni, niti ko je autor: kod pojedinih nije bilo moguće rekonstruisati izvor, podnaslov ili datum, niti ime i prezime potpisnika. Izbegavši da ih podvrgnemo proizvoljnoj vremenskoj ili tematskoj hijerarhiji time što bismo neke od njih objavili s pratećim podacima a druge ne, podvlačimo suštinsko odsustvo hijerarhije među samim autorima i njihovim priložima koji su na kraju postali poglavlja ovog romana.

M. I.

* Nem.: Zemun

** Vidi registar skraćica na kraju knjige. (Prim. prir.)

I

U GRADSKOJ ŽIŽI

PREGOVORI O ZEMUNU

Do septembra 1941. glavni opunomoćenik za privredu Vojne uprave Srbije F. Nojhauzen često je sa zemunske radio-stanice ismevao zahteve Zagreba. A već početkom oktobra saglasio se s prepuštanjem Radio Zemuna *Hrvatskom društvu za radio-emisije* i izručenjem aerodroma pilotima u crnim jaknama. Pristao je da se saobraćaj odvija prema propisima njihove države. Nije najjasnije šta potonja odluka znači, iako zvuči sumnjivo.

Većina Zemunaca našla se u čudu kad je Nojhauzen promenio stav. Zar baš on nije govorio: „Zemun treba da ostane sedamnaesti kvart u nadležnosti Uprave grada Beograda“?

Možda je ove reči Nojhauzen izrekao u afektu.

Promena saobraćajnih merila, radio-programa i prava svojine nad mesnom vazdušnom lukom biće obeležena prvim maršem crnih uniformi kroz centar Zemuna. Kako se taj događaj primiče, naše je sećanje mutnije, ali već kad u gradu vidimo tamnu povorku, ono će se razbistriti bolnim iskustvom za koje smo vajno mislili da ga već stekosmo. Ali: ako će ustaška čudovišta koračati Zemunom, to ipak ne znači da će se njime baškariti. Njihove ruke biće odrešene samo u naseljima van gradske žiže. To pisci „Graničara“ prećutkuju. Kao i *činjenicu* da Pregovori o Zemunu skreću u korist Zagreba zbog ličnih razloga pripadnika Nemačkog poslanstva u Zagrebu.

Zašto su gazda Poslanstva Kaše, njegov ađutant Rekvard i činovnik Šuster ćutali tokom poslednje sednice o Zemunu? Što nisu odgovorili na Nojhauzenovo uvodno pitanje: „Ko se usudio da me nazove svinjom“?

Ni „Graničar“ ni preinačeni Radio Zemun ne spore da je on čak i potkrepio to svoje pitanje:

– Pruživši Kašeu cedulju na kojoj je pisalo: *Neuhausen ist ein schwein*, gnevno je motrio trojku Nemačkog poslanstva u Zagrebu; temperatura njegovog lica znatno je premašila 36,5 stupnjeva – čulo se u prvom izveštaju pod crnoodoraškim Save-tom Radio Zemuna.

Njih trojica nisu odgovorili, mada su dugo posmatrali Rekvar-dovu poruku Nojhauzenu. Lakše bi oni otrpeli paljbu no vatreni pogled krupnog čoveka oštro sečenih brkova i obrva. Cedulju su mu vratili spuštenih očiju i gotovo nečujno. U nadi da će muk preseći sam Nojhauzen, Kaše, Rekvard i Šuster na njegovo su pitanje ostali nemi radi *lične* bezbednosti.

Nojhauzen je kročio put prozora. Izgledao je kao da gubi sve više gorčine i vatre. Kao da je svaki Nojhauzenov korak ka prohladnim oknima značio njegov korak ka sebi. Zastao je i zagledao se u zamišljenom smeru aerodroma, prekrstivši kratke ali snažne podlaktice. Bio je već ponovo uspravan, smiren i skoro bešuman (čulo se samo šuštanje cedulje u njegovoj desnoj ruci).

– Šta je, grupenfirere – posle možda jednog minuta pitao ga je državni savetnik Turner – sa spornim stavkama Pregovora o Zemunu?

– Znae li, molim vas, Turnere – Nojhauzen je odgovorio, okrenuo se i meko mu se nasmešio – koliko staje list pelira u Beogradu, a koliko u Zemunu?

Turnerov sekretar je naglas pročitao liste beogradskih i zemunskih cena. Podaci su pokazivali da je roba na manjem tržištu znatno jeftinija. Nojhauzen je ipak našao da ni cene beogradskog *markta* nisu previsoke. – Roba mu stiže iz Zemuna, a ako bi dolazila iz Zagreba, cene bi bile neuporedivo više – tako je rekao. – Pravo bi bilo – rekao je Nojhauzen – da nemački poslanici iz Zagreba zaborave želju da plasiraju svoju robu na

beogradsko tržište. Beograd se već dovoljno dobro snabdeva iz Zemuna i okolnih mesta: Kupinova, Batajnice, Surčina...

Nojhauzen je tražio i da stranke iz Srbije nastave da nesmeta-no prilaze njegovoj kancelariji, „koja mora ostati na zemunskom aerodromu“. Kaše i društvo ćutke mu prepustiše *ove* dve ili tri stavke. Ali ostale prestadoše da zanimaju Nojhauzena. Sve što je još pitao bilo je: „Ima li nade da *Lufthansa* od *Građanskog* izvuče bod“?

Ishod ove sednice bi zbirno, nepristrasnim rečima, glasio:

– Dana prvog oktobra, odlučeno je da će Beograd i dalje biti snabdevan iz Zemuna. Neće biti ugrožen pristup strankama iz područja Uprave grada Beograda (UGB) i Vojne uprave Srbije (VUS) Nojhauzenovoj kancelariji. Ona će ostati na području vazdušne luke, čiji će se posednik izmeniti pukim ukazom. Srpski novinari mesne radio-stanice postaju njeno tehničko osoblje. Uređivanje programa prepušta se *Hrvatskom društvu za radio-emisije*. Nove saobraćajne propise u Zemunu da i ne pominjemo; mada, to činimo.

Koji su stvarni razlozi suprotstavljanja Nemačkog poslanstva u Zagrebu Nojhauzenu? Najverovatnije lični: Kaše bi da se presipanjem Zemuna iz UGB-a i VUS-a u NDH diplomatski uteši. On želi da ublaži lični doprinos susnom razgraničenju te kretenske države s Italijom. Rekvard je u poruci Nojhauzena nazvao, praštajte, svinjom. To je učinio jer je lično vegetarijanski nastrojen.

I Radio Zemun i „Graničar“ prećutkuju većinu ovih činjenica. Takva sračunata inercija tuđa je izveštavanju u vreloj polovini dvadesetoga veka. Novinari oba glasila još i dodaju da je u pregovorima viškom ličnih razloga vođen, u stvari, Nojhauzen! Ali to tvrde na različite načine. Radio Zemun smatra da Nojhauzen „kontrolise grad u NDH, Zemun, zlorabom lične uvrede koju mu je bio naneo Rekvard“. Nedeljnik „Graničar“ pripisuje Nojhauzenove ustupke Zagrebu baš toj uvredi. Tačnije, neprijatnom

utisku ćutanja koji su Kaše, Rekvard i Šuster odali povodom njegovog pitanja: „Ko se usudio da me nazove svinjom?“

– Svako ćutanje diplomata izraz je neke krajnje volje – okončava „Graničar“ svoj izveštaj s poslednje sednice o Zemunu. – U ovom je muku pak lično Nojhauzen nazreo volju Nemačkog poslanstva u Zagrebu da ga, ne popusti li u Zemunskim pregovorima, ucenjuje nadimkom *Schwein*, koji mu je još ranije namenilo. Nojhauzen je tokom Pregovora rado ponavljao kako „Zemun mora ostati u nadležstvu UGB-a da bi Beograd iz Zemuna i dalje bio snabdevan raznim živežnim namirnicama“. Kaše i Rekvard davno su opazili da, među tim artiklima, Nojhauzen najčešće navodi meso.

PODRIVANJE GRADA

Osumnjičeni je nestao iako su nemački vojnici budno čuvali njegovu ćeliju. Bio je priveden zbog širenja ilegalne štampe i pisanja parola po Zemunu. Nažalost, njegov prestup čini samo jedan od novijih primera za tiho podrivanje toplih nedara grada... Netom atestiran i odšlepovan do piste, u svom se uvodnom lupingu nedavno raspao prvenac ustaški. Diverzanti behu usuli šećer u stajni trap aviona... Takođe na aerodromu, uporno nestaju oruđa iz pristanišne zgrade i hangara da bi ih tihe štetočine nosile podzemnim prolazima uzletišta...

Za razliku od ostalih, drska akcija lepljenja štampe i pisanja parola u centru Zemuna sprečena je. Ali krenimo redom: njeni su glavni junaci bili Unzihtbar (nem. nevidljiv), povremeni radnik *Ikarusa*, i Radivojević, pokojnik. Dok je poslednji bio živ, a Unzihtbar viđan u varoši, njih su dvojica skupa izvodili jednu zloglasnu tačku kad god u glavnoj ulici ne bi pevali bavarski narodni ansambli.

Odeveni u najjeftinije košulje, zasvirali bi s obe strane A. Hitler štrase: Radivojević pred „Kućom Spiritinom“, Unzihtbar pred „Davidovićevom“. Na svršetku pesme, desnom bi rukom lupili dur i minutima ga, snažnim pritiskanjem hvatova gitare, održavali levom. Molove nisu podnosili. Masa okupljena na glavnoj ulici ignorisala je dugo trajanje akorda i izgled Unzihtbara. On je patuljast, bled i plavokos: neopaziv ili maltene providan: izmicao je običnom oku. Jedni su previđali Unzihtbara, dok su drugi skretali glavu od njegove maglovite figure i dosadne muzike. Tako je mogao da, sred dana, sve svirajući levom,

slobodnom desnicom žurno i neopaženo iscepa poneki plakat ili ispiše parolu. Što se broj šetača i redara smanjivao u susret noći, on i Radivojević su po zidovima A. Hitler štrase brže lepili postere pod naslovom „Pravi graničar“. Gradskim jezgrom su nicali jeftini primerci imitacije novina, lepljeni preko klasičnih propagandnih plakata. Organi *Kulturbunda* jedva bi što god opazili, a novi dur Radivojevića otklonio bi mogućnu primedbu na potrzan plakat, nalepljen list „Pravi graničar“ ili ispisan slogan. Za cepanje, lepljenje ili škrabanje isprva niko nije sumnjičio Unzihtbara i Radivojevića: oni su sve vreme svirali *Eriku* ili *Horst Vesel*. Izvođenje ovih pesama bilo je neiskreno no – mora se priznati – virtuosno.

Za razliku od Unzihtbara, kog skoro niko nije video, Radivojevića su primetili kako kraj kina *Central* iz nutrine radničke odeće vadi kanticu farbe ne prekidajući svirku. Odmah su ga priveli; više nije mogao da muzicira pa je počeo da peva. Uskoro se osim pesmom hvalio ranama: u hrvatskomitrovačkom zatvoru videlo se da je njegova ljubav prema parolama *slepa*. Čak i kad je oslepeo, po zidovima samice je do sudnjeg dana, pevajući, pisao parole.

Ostaje da se obrati pažnja na mnoge meštane, pa i one koji prividno nisu sumnjivi, i da se uoči pozadina njihovih gestova. Radivojević je pokazao da i udaranje u gitaru može pričiniti štetu; možda nije drugačije ni s plesanjem, pešačenjem, stajanjem...? A ako je Radivojević pokojni, u životu je još jedan član dueta sviraca, Unzihtbar. Upravo on je čovek što obučava nove „delije subverzije“ i koji je Nemcima brutalno pobegao iz ćelije.

„UNZIHTBAR“ NA SVEČANOM RUČKU

Izborivši se s novim krilcem, grupenfirer F. Nojhauzen osmotrio je društvo za stolom. Kao da se pitao hoće li se još neko prihvatiti pilećeg mesa sa srebrne tacne. U salonu se na masnijim zalogaj odvažio samo još momak lika zasenjenog bradom. Njegova mirna odlučnost prema hladnom pečenju Nojhauzena nije izgledala podrugljivo.

– Ko je mladi gospodin? – tiho je pitao grupenfirer.

– Novak Maričić, novi prevodilac gospodina Dangića. Pregovori o Operacionoj zoni 17 Istočne Bosne iscrpli su i razočarali njegove stare tumače – tiho je odgovorio oberlajtnant Diter Vajfert.

F. Nojhauzen se okrenuo majoru J. S. Dangiću.

– Eto, a mislio sam da ćemo... u Operacionoj zoni 17 Istočne Bosne... manevrisati svi zajedno – vajkao se.

– Meni je još žalije: raspredanje Istočne Bosne lično sam predložio. Ali moj predlog odbiše i Kaše, i Bader – uzvratilo je J. S. Dangić.

Nemački njegovog prevodioca Novaka Maričića umeo je da zadivi tačnošću i zbuni lišenošću nekih gramatičkih osnova.

– Tada ste tražili i da se iz Zone 17 povuku ustaše. To, po Kašeu, nije bilo izvodljivo – odgovorio je Nojhauzen podižući obrve.

– Možda bi saradnja s crnim odorama ipak imala logike – uzdahnuo je Dangić.

Izgleda da J. S. Dangić mnogo voli da ratuje. S kim i protiv koga – gotovo da mu je svejedno:

– Da se udruže oni koji se najviše mrze: to je, ipak, logično. Maričić je i to preveo. Zatim je kazao Nojhauzenu:

– Moj nadređeni obožava paradoks: ipak je on čovek iz naroda.

– Najviše se mrze oni koji imaju najviše sličnosti – smireno je klimnuo glavom Nojhaufen.

J. S. se nije složio s njim.

– Do sada smo praktično samo Nemci i mi bili zabavljeni onima od kojih se i rođena zvezda stidi, sudeći po njenom crvenilu – nastavio je Dangić. – A što se drugih tiče, Vincetiću: vaša je ratna formacija jedina što uopšte ne ratuje. Ako se s nama protiv crvendaca udružite, nećete imati vremena za jedino čime se bavite – rekao je Dangić. I žalio se, taj majevički vojvoda: – Ti ćeš me shvatiti, moj Nojhaufene. Ja spavam u glavi svog naroda: sanjam njegove želje kô da su moje. Ali – suznih očiju, Dangić je pokazao glavom na Vincetića, vicekonzula „NDH“ u Beogradu – još nikad ne sanjah da mi neko, kao što njegova vojska redovno čini mojim zemljacima, iz čista mira glavu uskrati.

Maričić je preveo ovu složenu misao i pohvalio vino.

Približivši svoju stolicu Nojhaufenovoj, Vincetić je stao da prstom pokazuje na Dangića, pa na flašu *asbach uralta*. Zatim je pominjao viško grožđe i nešto zamerao Nemcu. Busao se u prsa: delovalo je da će polomiti oba palca. Koordinatorica Radio Zemuna Karen Frost pokušala je da njegove reči prevede Nojhauzenu. Međutim, Nojhaufen je odmahnuo rukom.

– Od ljudi osrednjih sposobnosti u stvari nema neobičnijih osoba – grupenfirer je rekao Frostovoj. – Pripadnik vojske gorljivih prosečnjaka najlakše silazi s uma kad uzima piće srednje jačine. To se i vidi po Vincetiću. Pijući vino, ne zapaža da njegova prosečnost sve više liči na mahnitost.

– Gde god da se okrenete, vidite da stvarnost više ne trpi jednostrana tumačenja – tiho je primetio Maričić.

F. Nojhaufen je rekao da ne zna o čemu ovaj govori. Priznao je, doduše, da mu je sluh donekle oštećen. Novak Maričić je

pomenuo Šopenhauera, Hajdegera, nekakvog grčkog filozofa i njegove paradokse i kornjače (!). Završio je slovom: o olimpijskim igrama. Kao da je privrednom šefu VUS-a prijalo Novakovo mišljenje da je nacizam politika ali i umetnost. Ipak je dometnuo da je zbunjen njegovim „protivnarodnim nabojem“. Novak mu je objasnio da, iako voli paradokse i slične vratolomije duha, nije baš presrećan „što one postaju mile i najširem sloju naroda“.

– Nisam ljubitelj plebejskih doskočica – zaključio je Novak i zamolio Karen Frost za salvetu. Nije ni slutio kakav će metež time izazvati.

– Šta ti imaš protiv nemačkog naroda? – kazao mu je Nojhaufen: pitanje je kako je on razumeo ili čuo Novaka.

Budući malo pri vinu, Vajfert je raskopčao futrolu o pasu rekavši da će ma kojim povodom Novaku sasuti šaržer u usta. Novak je otvorio usta i nešto promrmljao. Razabrao sam da proklinje spornost svog nemačkog. Na to je Dangić uzeo u zaštitu svog prevodioca i opsovao Vajferta iskreno, ali na svom jeziku. T. Vincetić je zapevao.

– Dečko je hteo da kaže da srpski narod, koji tek pristupa modi paradoksa i sofizama, nema pravo na to. Baštineći bogatu tradiciju filozofije i svih njenih grana i mladica, nemački narod ima sva prava – izmaštala je Frostova.

I inače je slabo prevodila, kao da nije znala srpski. Ili kao da se sa srpskog ne sme praviti veran prevod. Ili kao da to nije ni moguće. Kanda je, proizvoljno prevodeći Novakove reči, htela da s nesporazuma skine ledenu pokoricu, stvrdnutu prostranošću prostorije. Visok salon, prostran oko šezdeset kvadratnih metara, dve trpezarije i dvoje prozor-vrata pod zastorom ljubicašte boje. Karen je gledala Maričića kako briše znoj s lica. Vašem pripovedaču ga je bilo jadno videti, ali ne i toj kurvi.

– Mogu da uzvratim kompliment – zamišljeno je uzvratilo grupenfirer. – Kod vas mi se sviđa to što se manje čudite užasu no druge rase, i to što bar vežbate skrušenost – kazao je i opisao

niske kamene lukove manastira Ostrog. – Pod njima vernici sagibaju glave da se ponize pred Bogom i da ne udare glavom. Mada ih ta skrušenost ne drži dugo, da se razumemo.

Maričić nije rekao ništa, što je bio mudar komentar. Salon je utihnuo; Vincetić je zaspao.

Nojhauzen je pitao Dangića kome bi poverio propagandnu podršku „ideološkom čišćenju“ Operacione zone 17 Istočne Bosne (OZ17IB). Novak je dugo prevodio pitanje, netremice gledajući svog pretpostavljenog. Onda je Dangić kazao kako bi najviše voleo da za propagandnu podršku *čišćenju* zaduži Novaka Maričića.

– Dobra ideja – rekla je Karen Frost.

Dangić je tražio da akcija „ljuštenja crvenila s mape OZ17IB“ (Novak Maričić) bude podržana i štampanjem novina. Nemci su pitali kako bi se zvao list u koji bi oni tada ulagali. Dangić je odgovorio da bi se list zvao „Odboraš“ (po onom zemunskom Odboru). Prevodeći njegove reči, Maričić se požalio na nekakve šumove. Pod njima nije podrazumevao Vincetićevo hrkanje.

U tom trenutku, vaš pripovedač se tiho primicao Nojhauzenu i Vajfertu. Njih dvojica su začutili, osvrnuli se i pozvali Karen. Saslušavši Nojhauzena, korpulentna Švabica se okrenula Maričiću. Ovo dvoje civila su onda govorili ili šaptali nešto što se, kako god, nije razumelo.

Karen Frost je kazala Nojhauzenu:

– Izgleda da momak ima novinarskog iskustva.

Zatim su se upustili u razmatranje mesta iz kog bi se vodila propagandna podrška. Po astalu predlogâ najpre je zapljuštala reč Sarajevo. Frostova je rekla Nojhauzenu kako bi više volela da radi u Zemunu.

– Ja u Zemunu već imam nameštenje i stan – objasnila je.

Na pitanje dvojice Nemaca šta misli o Tuzli, njen odgovor bio je sažet:

– Šta je to Tuzla?

– Po mom preskromnom mišljenju, propagandnu podršku treba pružati iz Zemuna, ravničarskog mesta sa radio-stanicom. Radio-stanica bi podržavala ne samo sređivanje OZ17IB nego i štampanje lista „Odboraš“ u Zemunu – kazao je Maričić.

Karen je rekla da, ako bi Radio Zemun bio stanica propagandne ispomoći, svaki rajhspfening njene stipendije bio bi idealno uloženi. Dodala je da bi joj se Maričić mogao naći u upravljanju Radio Zemunom. F. Nojhauzen je tražio mišljenje J. S. Dangića.

J. S. se u svemu složio s Karen i Novakom. Ali nije zapazio da mu se cigareta zaledila u usnama. U salonu je bivalo sve hladnije, protiv čega prisutni nisu protestovali. Bili su ugrejani pićem i sumnjivim planovima. Karen Frost se zagrevala kucanjem na pisaćoj mašini *olimpia*.

Na kraju je Nojhauzen pitao Novaka bi li se bavio propagandnom podrškom.

– Iz drage volje – kazao je Novak.

– Nije ti loše, momče, da radiš u novinama, naročito ako se oženiš – rekao mu je Dangić. Zatim je diskretno pokazao na Karen: – Nemica je stamena kao da nije Nemica. Kad bi je čovek opsejao, odmah bi rodila.

Vajfert je jalovo budio Vincetića. Kao već sanjajući da nešto potpisuje, ovaj se u snu latio nalivpera koje mu je Vajfert ugu-rao u šaku. Potpisao je nečitak pristanak crnoodoraša na nove Pregovore o OZ17IB. Merkajući usnulog Vincetića kako potpisima šara papire, Vajfert je nazvao njegovu odeću kopijom crnih uniformi koje je za SS bio dizajnirao nekakav Bos.

– A mi smo te uniforme izbacili iz upotrebe – zagrcnuo se Vajfert od smeha. – I sad Hrvati dovukoše H. Bosa u Zemun da im šije, navodno originale...

Nojhauzen je kazao da to već svako zna. Karen Frost je nešto progundala.

Posle Vincetića, tog usnulog pripadnika stada koljača i imitatora odeće, i drugi su potpisali dokument koji su sačinili

Nojhauzen i Dangić, a otkucala Karen Frost. Eto uslova za Pregovore o OZ17IB. Evo još jedne državnice nad kojom kontrolu neće imati niko pošto većina njenih žitelja nema kontrolu nad sobom!

– Da nismo upoznali vas – Nojhauzen se okrenuo prevodiocu i novinaru Maričiću – vašeg šefa Dangića smatrali bismo ortodoksnom seljačinom.

Vaš pripovedač je morao štošta preduzeti da se ne bi glasno nasmejao. U tom mu je jedino pomoglo da usmeri svoju pažnju na hladnoću salona. U tom mu je jedino pomoglo da oseti ledene čestice kako, lebdeći, maltene postaju inje. Međutim, obrativši prekomernu pažnju na hladnoću, on je zadrhtao. Pomislio je da prvi put u životu trpi napad padavice. Epileptičar ipak nije, ali se skoćanjio. Morao je da kine. Dangić ga je pogledao mutno, kao da je obnevideo od vina.

Možda bi se pripovedač ipak iskrao iz salona da ga Novak nije sapleo. Slegnuo je ramenima kao da je hteo da objasni zašto je podmetnuo nogu, ali nije mogao da se seti. To je poslednje što je pripovedač video ili pomislio pre no što je čelom pao na parket kao na tup nož.

Tišinu je iskidalo Vajfertovo siktavo okretanje telefonskog brojanika. Onda opet tišina, plus pokoja psovka na nemačkom.

– *Unzihthbar! Unzihthbar!* (Nevidljiv! Nevidljiv!) – začulo se na kraju. Ta reč se piše: *Unsichtbar*. Izgovorili su je nemački redovi kad su došli da obave hapšenje.

(Uskoro: „Dvostruki urednik“, „Drugi 'Unzihthbarov' beg od nemačke straže“.)

POMIRITELJ H. BOS

Pošto se pročulo da su hrvatske crne uniforme kopije naših algemajnovki, dr Poglavnik je poručio kreatoru crnih esesovki H. Bosu da dođe u Zagreb i dizajnira nove vojne odore *Boss* za UHRO. (*Ustaša – Hrvatska Revolucionarna Organizacija*.) H. Bos je odbio da ode u prestonicu Kraljevine Hrvatske. U narednoj poslanici nuđeno mu je da delegacija iz Zagreba ne bude njegov domaćin već gost. Bos ni to nije želeo. Na kraju je rešio da ipak boravi u administrativnoj Hrvatskoj, ali pod jednim uslovom. (Kasnije je postavio i druge.) Nije hteo da dođe u Zagreb nego u Zemun! Međutim, iako u gradiću stanuje već dva meseca, još nije izumeo zamenu za plagirane uniforme koje su zvaničan razlog njegovog dolaska. Nije stigao čak ni da ih ponovo dizajnira, iako glavninu vremena provodi u svom studiju u Morfijevoj ulici. Tamo očekuje posete zemunskih mladića u čijim telesnim formama traži nadahnuće za šnit nove uniforme.

„Odeća kojoj je model konkretan pojedinac namenjena je mnoštvu. Doba rata je idealno za modu: tada se dobar ukus može nametnuti milionima ljudi. Što više njih budem odevao, to će većem broju biti nedostupan loš ukus: moje uniforme biće njihova jedina odeća“, još prošle godine pisao je H. Bos. (*Meine Aufregende Mode*, „Boss der Baumeister“, Metzingen 1941, str. 124). Izgleda da su mu kao „konkretni modeli“ posebno prirasli oku „rojniki“ u UHRO Pavo Domitrović i novinar Ivan Vranić. Kanda je, u tom smislu, H. Bos dugo preferirao mladiće katoličke veroispovesti. Osim u Morfijevoj, viđan je i u Opštoj bolnici

sestara milosrdnica sa pravom javnosti u Zemunu. Obilazeći ranjene uhaerovce, obećavao im je da će kompletima uniformi koje planira za njih pridružiti crne bolničke pižame od svile s monogramom H.B.

U poslednje vreme i lokalni Srbi prihvatili su njegov poziv na poziranje. Drugačije je bilo dok smo, preko rođenog Surčinca I. Pleše, među njima širili glas da H. Bos traži mlade Zemunce koji bi mu pozirali za izradu nove uniforme UHRO. Pleša im je šaptao da bi to možda bilo honorisano i oni su još više negodovali. Ali čim im je poverio da će Domitrović i Vranić, dvojica Hrvata što upravo poziraju Bosu, možda dobijati novac i za svaku Bosovu polnu maštariju, mesni pravoslavci su osetno uvećali broj raspoloživih modela. Tako je H. Bos, često menjajući modele iz dveju nacija, koji su u hodnicima zgrade nepomično čekali ispred njegovog studija, nacionalno pomirio Zemun.

Verovatno H. Bos i nije došao u Zemun da bi pomirio Hrvate i Srbe, ali je svakako došao da bi se pomirio s Karen Frost, svojom polutrugičnom ljubavi iz Štutgarta, koja je uzalud od njega pobešla čak ovamo. Ako se ranije nekome moglo činiti da Bosa pravljenje nove vojne odeće možda ne zanima, čovek u to sada treba da bude siguran. Više od praznih glasina ima njegovih praznih krojnih papira za ručno crtanje. Od dolaska u Zemun teško da H. Bos ima poslovne koristi. Njegovo preseljenje je i inače pričinilo samo gubitke:

– Centrala UHRO je u Morfijevoj 10/III unajmila stan i studio za H. Bosa, a u Morfijevoj 10/IV garsonjeru za dvojicu njegovih telohranitelja. Obedi za svu trojicu do sada su stizali iz hotela *Central*. Novac za zakup prostorija i hranu je straćen: iako je Bos možda i razmišljao o novoj odori UHRO, u Zemunu nije ni makao iglom i koncem. Najzad, uzalud je i sam H. Bos došao u Zemun da bi se pomirio s Karen Frost: ona je zasnovala vezu s lokalnim novinarom Novakom Maričićem.

PLAKATIRANO VIŠEGLASJE

Glavar tek formirane Socijalnacionalističke stranke rada (SNSR) jeste Martin Momačka Makovački (M.M.M.), sin austrougarskog majora, čovek opsežne kulture, sakupljač starina, bonvivan i povremeni pijanac. Njegov pomoćnik je Ivan Vranić, brat novinarkе „Spremnosti“ Monike Vranić i čovek bez određenog zanimanja.

Priča o osnivanju „patuljaste no neugodne SNSR“ (Z. Kaše) počela je pre nešto više od mesec dana posetom Novaka Maričića Zagrebu. Zvanično, taj izaslanik zemunskog Odbora Dangićevih pristalica došao je da kao *neukaljani intelektualac* reklamira ljudska prava sunarodnika. Poslali su ga Nojhauzen i pijani Dangić (...). Našao se u najčudnijim zagrebačkim društvima: viđan je sa M.M.M.-om, Vranićem i Nojhauzenovim tancarošem, SS oberštumbanfirerom Bajznerom. Pravi razlog njegove posete bio je zapravo da pokuša da svog brata, iskusnog odboraškog krvnika Nebojšu Maričića, izvuče iz zatvora na Savskoj cesti kraj Zagreba! Ali zakasnio je: Pokretni preki sud je Nebojši uskoro sudio kratkim, konkretnim postupkom. Sve što je Novak uspeo beše da poseti brata u zatvoru dok je ovaj odbrojavao dane do vešala.

Da bi postigao jalovu osvetu ili tehničku utehu, Novak Maričić je naveo M.M.M.-a i Vranića na sukob s pretpostavljenima u Hrvatskoj nacionalsocijalističkoj stranci rada (HNSSR). Nadahnuo ih je da optuže partijsko vodstvo koristeći nojhauzenovsko-minhauzenovske sofizme o paklu Jasenovca. Ta optužba vredi odgovora. Ako Jasenovac nije lečilište, nije ni mučilište: u

kategoriji provincijskih radnih logora, zaslužuje najvišu ocenu za komfor!

Kao saradniku Radio Zemuna i gloduru lista „Odboraš“ (čiji nijedan broj nije izašao), novinsku legitimaciju za lakše upoznavanje opozicionara Novaku je pribavila Monika Vranić, kolegistica iz „Spremnosti“. Nemački veleposlanik u Zagrebu Z. Kaše lucidno se našalio: „Status žurnaliste u Hrvatskoj možda znači da je Maričić želeo zapravo da se *preseli* u Zagreb. Prerastavši Zemun, on se preselio u Zagreb, a onda je, za samo desetak dana, prerastao i Zagreb pa se vratio u Zemun.“

Nakon što su optužili stranačku maticu, M.M.M. i Ivan Vranić ubrzo su se od nje odvojili. Ali pravu štetu su priredili tek dičeći se Novakovim idejama na plakatima kojima su njihovi retki privrženici prekrivali fasade trešnjevačkih zgrada i kućerina. Na jednom od njih je pisalo: „Mi se nismo umrljali ničijom krvlju, za razliku od glavara naše partije i od vojske u odorama *pseudoboss*.“

Žitelji Trešnjevke još zgranuto prepričavaju zlobno šuštanje bleštavih postera i visokih senki koje su im u stanove, uz miris lipa koji je plesao od parkova do blagovaonica, kroz prozor unosile gorak vonj lepila i piva. Kao ni sam čin njihovog lepljenja, ne godi ni broj žrtava pominjan na plakatima. Sve to izaziva ogorčenje, no ne i čuđenje, budući da su M.M.M. i Ivan Vranić ubrzo nestali iz Zagreba. O njima dvojici od tada se nije čulo ništa, dok nisu osnovali SNSR i njen organ „Svarad“ u Zemunu.

PROSVEĆENA CENZURA

Sinoć u *Centralu*, u bioskopu *Vesna*, održan je skup o novinsko-radijskim prilikama u Zemunu. Tehničkom koordinacijom bavili su se: glavni urednik „Graničara“ I. Pleša i prevodilac s nemačkog Ivan Pavić-Reger. Pleša je najavio goste: ispred Radio Zemuna Karen Frost, iz lokalnog dopisništva „Spremnosti“ Moniku Vranić, u ime najavljenog časopisa „Svarad“ budućeg urednika Ivana Vranića, a ispred Radio Zemuna i „Odboraša“, lista u nastajanju: Novaka Maričića.

Događaj je otpočeo u sedam uveče: raznolika publika mahom (još) nije bila večerala. Većina se ponašala ćudljivo, više zbog apetita nego zbog ideologije. Uz pripadnike *Kulturbunda*, čiji je broj bio korektan, u sedištima gotovo pune sale primećeni su i novinari DNB-a Elza Miler i Zigfrid Frost, dobro raspoloženi dizajner H. Bos, grupenfirer F. Nojhauzen, kontroverzni direktor „Svarada“ i izbeglica iz Zagreba Martin Momačka Makovački, kao i gradonačelnik Zemuna dr Moser.

Veče je otvorio I. Pleša, glodur nedeljnika „Graničar“, urednik koji se sinoć oprobao u ulozi konferencijskog posrednika. Za početak je pozdravio publiku i rekao da su za učešće u obzir uzeti pripadnici svih novih i nastajućih zemunskih glasila sem ilegalnog „Pravog graničara“. Izrekavši nekoliko oštrih opaski na račun gerilsko-banditskog „Pravog graničara“, urednik „Graničara“ dao je reč budućem uredniku „Svarada“ Ivanu Vraniću.

– Citiraću direktora svog lista Martina Momačku Makovačkog – obratio se Vranić publici. – Kad sam u Zemunu, nije mi teško zamisliti da sam u Zagrebu.